INFLUENȚA RELAȚIEI PUTERE-OPOZIȚIE ASUPRA PROCESULUI DE GUVERNARE. CAZUL REPUBLICII MOLDOVA

SOLOMON Victor,
Doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova,
Școala doctorală în Științe Sociale și ale Educației

CZU: 323.2:342.5:321.6/.8(478) **https://doi.org/10.5281/zenodo.7528635**

SUMMARY

The article analyzes the approaches regarding the essence of the opposition and its relations with the governing power. Based on the analysis of the factual and theoretic material. The centrality and persistence of the idea of power in contrast to the opposition draws attention to its structural ambivalence and the impact of political decision on society. The aim of the power and the opposition must be one of simultaneity and not one of succession, because both extremes must act simultaneously on different levels of politics, in different ways but with common goals and objectives.

Prezentul articol î-și propune să analizeze mutațiile apărute în relația putere-opoziție în contextul guvernării pe o arie interdisciplinară care asociază actul și reprezentările politice cu cele sociale, filozofice, economice, culturale, etc. Cele două extremități, puterea și opoziția sunt reprezentate prin prisma relațiilor de continuitate și discontinuitate și reflectate prin repercusiunile activității acestora. Sintaxa mecanismului de guvernare include în sine un proces complex și contradictoriu. Analiza multidisciplinară și morfologia opoziției, guvernării și actului de guvernare evoluează în concordanță cu regimul de guvernare, forma de guvernare, nivelul de cultură politică și gradul de maturizare a sistemului socio-politic.

La nivelul practic, dimensiunile evolutive ale relației dintre putere și opoziție, ajung să fie realizate cu anumite anomalii, datorită inconvenienței dintre intercalarea praxisului cu logosul. Labilitatea sistemului, inevitabil duce la tergiversarea și tensionarea procesului de guvernare. O linie preponderent teoretică despre natura relației putere-opoziție este marcată pe de o parte de deconstrucția puterii și pe de altă parte de tendința opoziției de impunere a unui sau altui vector politic decât cel al guvernării. Scopul puterii și opoziției trebuie să fie un demers de simultaneitate și nu unul de consecutivitate, deoarece ambele extremități trebuie să acționeze simultan pe diferite paliere a politicii, în maniere diferențiate dar cu scopuri și obiective comune. Fenomenul cel mai controversat este cel al orizontalei socio-politice care articulează interesele guvernării și opoziției prin

prisma fenomenului pregnant și anume lupta continuă dintre puterea guvernării și puterea opoziției care este contestată prin scrutinul electoral. Alegerile sunt prin sine un element primordial al democrației reprezentative, iar organizarea lor permanent se află în centrul politicului, dat fiind faptul că alegerile prin esența lor legitimează puterea în stat. Anume atunci când sunt asigurate alegeri libere și corecte se poate afirma că voința poporului ca unic izvor al puterii și rezultatele scrutinului electoral coincid în totalmente.

Guvernarea nu este altceva decât forma directă și nemijlocită de exercitare a puterii politice. Așa cum noțiunea de putere presupune în mod obligatoriu ideea unei relații, unui raport între două părți, guvernarea poate fi analizată pe două paliere: cel ce guvernează și cel care este guvernat. Fiecăruia dintre cele două părți ale raportului de guvernare îi este propriu un anumit comportament social și politic, care se înscrie în albia transformărilor democratice. Perceperea morfologiei relației putere-opoziție îi revin unui conglomerat de științe și domenii precum politologiei, sociologiei politice, psihologiei politice, simbolicii politice, etc., mai mult sau mai puțin deschise și flexibile la dinamizarea acestor relații. Complexitatea și contradictorietatea relațiilor socio-politice este generată de implicarea puterii și atribuirea unor atribuții ale opoziției ca urmare a intersectărilor diferitor ideologii și doctrine politice. Centralitatea și persistența ideii de putere în contrast cu opoziția atrage atenția asupra ambivalenței sale structurale și asupra incidenței deciziei politice asupra societății. Vitalitatea sistemului politic este strâns influențată de capacitatea puterii de a genera compromis în raport cu opoziția în contextul obținerii, menținerii și exercitării puterii de stat.

După o perioadă de multiple transformări și reconfigurări ale sistemului politic, funcționalitatea și eficiența acestuia este determinată de capacitatea forțelor politice de a coabita, de a construi alianțe viabile, de a ajunge la compromis și consens în probleme esențiale ce condiționează și influențează dezvoltarea statului. Evoluția relației guvernare-opoziție, se derulează sub forma unei lupte politice acerbe, manifestată printr-o concurență politică destructivă, orientată spre realizarea intereselor și scopurilor înguste de partid, compromisul și consensul politic fiind un element greu de identificat în activitatea clasei politice.

Conviețuirea politicului, reieșind din realitățile socio-politice este una anevoioasă, instabilă și tumultoasă, caracterizată de incapacitatea de a dialoga atât între putere și opoziție, cât și în cadrul coalițiilor de guvernare care s-au perindat de-a lungul ciclurilor electorale. Pluralismul excesiv și competiția dură pentru voturile cetățenilor a contribuit în primă instanță la polarizarea societății (clivajul est-vest, clivajul identitar, clivajul lingvistic, unionism-statalism), fapt care în consecință a continuat să dicteze regulile de luptă politică pentru majoritatea actorilor politici.

Condițiile și factorii care determină natura relației putere- opoziție sunt redate prin particularitățile regimurilor politice și ale instituțiilor politice dominan-

te, maturitatea elitelor politice și cultura politică a populației/ electoratului. Toate acestea determină diversitatea tipurilor de opoziție politică. Cunoaștem că statul Republica Moldova este definit în diferite moduri - stat eșuat, stat captiv etc., care evidențiază diferite aspecte cu privire la imposibilitatea dezvoltării economice, sociale, democratice.

Scurta istorie a parlamentarismului moldovenesc, începând din anul 1990 și până în prezent, ne demonstrează cât de antagoniste sunt raporturile dintre putere și opoziție. Constatăm că nici o legislatură a nu a reușit să-și onoreze atribuțiile fără zguduiri și crize parlamentare. Nici o campanie electorală pentru alegerile parlamentare în Republica Moldova nu s-a desfășurat fără utilizarea unor strategii de comunicare manipulative atât din partea opoziției, cât și din cea a unor actori electorali aflați la guvernare.

Lupta politică continuă și neloială în mod inevitabil are ca consecințe instabilitatea politică și crize politice. Acestea din urmă pot genera posibile breșe și pericole care pot duce la eșuarea actului politic, prin identificarea unor instrumente eficiente de neutralizare a actului de guvernare. În contextul unei relații socio-politice defectuoase construirea compromisului și consensului este o necesitate stringentă pentru dezvoltarea și stabilitatea oricărei societăți. Compromisul în activitatea politică este nervul dezvoltării relațiilor din sistemul socio-politic. Capacitatea de a ajunge la compromis a principalilor actori dintr-un stat facilitează armonizarea relațiilor socio-politice, coagulează și integrează interesele societății, forțelor politice și pun bazele practicării guvernării consensuale. În perioade de crize socio-economice acute, însoțite de tranziție spre democrație, funcția de aplanare a conflictelor este extrem importantă.

Heinrich Popitz [1] notează că *„puterea se coagulează în dominație”,* în contextul înțelegerii dominației ca putere instituționalizată. În procesul de instituționalizare se manifestă trei tendințe: o depersonalizare a caracteristicilor opoziției, o formalizare progresivă a relației, ceea ce implică reguli și proceduri specifice, precum și o integrarea exponențială a raporturilor de putere.

Georg Simmel nuanțează definiția dominației. El înlătura raportul unidirecțional dominant-dominat enunțând caracterul său sociologic iluzoriu și static. Alternativa este interpretarea dominației drept interacțiunea bazată pe modelul fundamental al schimbului, ipoteză care este opusă concepției weberiene. Puterea tinde să se dezvolte ca dominație. La intersecția dintre cadrul teoretic și cel practic, se identifică convingerea că dominația puterii asupra opoziției este o necesitate, fiind determinată de fizionomia relației putere-opoziție. Aceasta fiind cel mai des interpretat în mod negativ și inhibator cu un efect de conservare care generează frustrare.

Relația putere-opoziție, privită în contextul dihotomiei guvernare-transformare democratică este pătrunsă de multiple contradicții și paradoxuri. Paradoxul principal este redat prin faptul că dezvoltarea țării de la independență a fost

determinată, în mare parte de metamorfoze neobișnuite, ce țin de transformarea miraculoasă a nomenclaturii comuniste în administratori democratici (guvernări democratice fără democrați) iar în unele cazuri și în opoziție democratică. Iar unele modele autoritare, folosite de partide politice și lideri politici erau promovate pe larg (de exemplu, modelul PCRM).[2]

Actualmente, necesitatea cercetării fenomenului opoziția politică este determinată de derularea evenimentelor care au loc în procesul politic actual și care confirma faptul că opoziția politică, fiind un institut necesar democrației, prezintă prin sine o întreagă entitate complexă, contradictorie, devenind forța motrice alături de putere pentru modernizarea țării.

Un aport major cu privire la analiza fenomenului opoziția politică și raportului ei cu puterea l-au adus cunoscuții politologi M. Duverger, R. Dahl, G. Sartori, D. Easton, G. Almond, S. Verba, ș.a. În termeni kanto-hegelieni, opoziția politică este exprimarea „spiritului critic" în politică. Opoziția poate fi percepută ca reacție la procesele reale sociale, ca împotrivire, care nu este una dominantă în realitățile din societate, dar, în anumite condiții, poate deveni una dominantă. În literatura contemporană de specialitate autohtonă, fenomenului opoziția politică i se acordă, în opinia noastră, o atenție minoră. Din autorii autohtoni îi vom menționa pe V. Saca, C. Solomon, V. Moșneaga, I. Bucătaru.

Dr. Attilla Agh, desfășurând o vastă cercetare a guvernării statelor aflate în tranziție, a concluzionat că parlamentele din noile democrații dispun de funcții mai vaste comparativ cu legislativele din vest. Astfel una din cele cinci funcții specifice parlamentelor, este cea de control fiind importantă pentru a preveni apariția unui nou monopol al puterii. Această funcție este dificil de realizat plenar în situații când „câștigătorul ia totul" și partidul majoritar sau coaliția nu realizează și oferă rolul legitim opoziției.

În viziunea prof. T. Popescu a dispune de putere înseamnă a avea dreptul de a activa după necesități în numele ordinii și organizării sociale. Iar aceasta, în mare măsură, depinde de vocația și capacitățile subiectului care dă comanda. Puterea, consideră T. Popescu, este prezentă în societate în calitate de dominantă politică și, totodată, ca sistem al organelor de stat. Dintre toate formele de manifestare a puterii, puterea politică este cea mai importantă. Ea se caracterizează prin reala posibilitate a subiectelor (guvern, partid, clasă, grup, persoană, mișcare politică etc.) de a-și transpune voința prin intermediul politicii. Decizia politică e dominantă fața de alte decizii. În accepțiunea sa, noțiunea putere politică e mai largă decât noțiunea puterea de stat deoarece „se știe că puterea politică se înfăptuiește și activează nu numai în cadrul statului, ci și în cadrul altor unități ale sistemului politic al societății (partid, mișcări sociale, organizații de tineret etc.). Activitatea unora dintre ele poate fi și în opoziție față de politica și puterea de stat".[3] Eficiența puterii politice rezultă din capacitatea și capabilitatea ei de a-și exercita funcțiile de bază din punctul de vedere a părții majoritare a populației.

Ea se manifestă drept talent, iscusință, măiestrie, profesionalism al instituțiilor puterii de a satisface mai întâi de toate interesele părții majoritare a cetățenilor, de a asigura o cantitate necesară de bunuri, mărfuri, servicii calitative, un nivel decent de viață și trai pentru toți cetățenii.

O importanță majoră în procesul de guvernare revine interesului național. Teoria politică contemporană subliniază că actorii sociopolitici (elitele, partide, mișcări, grupuri de presiune etc.) se realizează ca actori prin realizarea unor interese determinate (sociale, politice, economice), care pe parcursul angajării și manifestării în diverse relații sociale, concepute ca necesare, utile și avantajoase, trebuie să coincidă, totuși, cu obiectivele interesului național. Acest postulat e perfect aplicabil și față de impactul interesului de partid asupra procesului de guvernare în contextul transformărilor democratice, odată ce guvernarea se desfășoară diferit în jurul unor interese dinamice: național-statale, social-comunitare, de grup, personale.

Sensul propriu-zis al relației putere-opoziție prin prisma interesului național are o încărcătură complexă, multidimensională la capitolul interpretării: de necesitate conștientizată a națiunii în auto-păstrare; de nevoi vitale ale statului și societății în asigurarea suveranității, independenței și integrității teritoriale; de avantaj comun în dezvoltarea economică și promovarea reformelor; de instrument al politicii externe în asigurarea securității naționale etc. Guvernarea și opoziția au sarcini diferite. Sigur că autoritățile trebuie să-și îndeplinească atribuțiile, iar opoziția, chiar dacă avem stare excepțională, trebuie să aibă o atitudine critică față de ceea ce fac autoritățile.

Opoziția poate influența puterea prin faptul că nu ratează nici o ocazie de a-și manifesta potențialul, fie la etapa inițierii propunerilor legislative, fie la etapa examinării acestora în ședințele comisiilor permanente, fie la etapa finală de dezbateri plenare. Mai mult ca atât la etapa discuțiilor în comisiile parlamentare forța de convingere a reprezentanților opoziției este, de regulă, mai productivă. Anume în comisii activitatea celor două extreme devine constructivă și adesea comisia responsabilă pentru definitivarea proiectului de lege vine în ședința în plen cu un raport întocmit în baza amendamentelor deputaților din opoziție.

Cu toate acestea doctrina constituțională formulează anumite cerințe față de opoziție. Astfel „opoziția trebuie să fie la fel de capabilă și de eficientă ca un guvern". Dacă aceasta va adopta doar o poziție negativă față de orice acțiune guvernamentală, va înceta să mai fie reprezentată și își va pierde audiența și aceasta deoarece „A te opune fără să propui nimic în schimb, conduce, în cele din urmă, la auto-înfrângere". [4] Opoziția are datoria pentru ea însăși și pentru alegătorii săi de a juca rolul unui guvern alternativ și, pe alocuri, rolul unui guvern în așteptare. Aceasta reprezintă una din funcțiile de bază ale opoziției de a reprezenta alternativa guvernării, deoarece opoziția de astăzi poate fi majoritatea de mâine. Prin aceasta se explică de ce opoziția în majoritatea cazurilor nu este de acord

cu acțiunile întreprinse de guvernare, deoarece în caz contrar aceasta nu va mai reprezenta o alternativă. Una dintre principalele funcții ale opoziției este activitatea sa în examinarea acțiunilor Guvernului, supravegherea puterii în aplicarea legii și, în special, a utilizării finanțelor acordate executivului pentru activitatea sa. Există un mecanism disponibil opoziției pentru examinarea activității guvernării, și anume adresarea întrebărilor și interpelărilor. Atunci când opoziția își dorește angajarea unei dezbateri publice complexe asupra politicii în ansamblu a Guvernului sau când își dorește demiterea acestuia, poate iniția noțiunea de cenzură.

Pentru o conlucrare productivă a forțelor politice este nevoie ca opoziția să dea permanent dovadă de inițiativă, iar puterea să fie receptivă la propunerile oponenților săi și ca ambele să fie tolerante. Așadar, raporturile dintre putere și opoziție în condițiile actuale ale Republicii Moldova sunt complicate și contradictorii, fapt ce și determină caracterul instabil al transformărilor sociale. Astăzi, ambele părți nu dispun de un nivel adecvat de cultură politică și, respectiv, de un mecanism de stabilire a relațiilor de consens. Puterea și cultura, opoziția și cultura - acestea sunt sintagmele-cheie care trebuie să devină dominante în oricare activități de transformare și consolidare democratică a societății. [5]

Trăsătura caracteristică a marii majorități a partidelor politice apărute în Republica Moldova a fost satisfacerea prioritară a pretențiilor egoiste și, de cele mai multe ori obținerea fotoliilor parlamentare sau ministeriale, a unor imunități și privilegii personale, a unei situații sociale și materiale confortabile etc., - toate acestea ambalate în declarații unioniste, proeuropene sau pro-CSI. Această particularitate a vieții politice și a partitismului din Republica Moldova a făcut ca dreapta și stânga politică să aibă nu atât conotații doctrinare, cât geografice, derutând prin aceasta opțiunile electoratului. Astfel, dreapta moderată apare tradițional drept fi pro-română și pro-Uniunea Europeană, cea maximalistă optând mai univoc pentru unitatea românească, pe de altă parte, stânga moderată este neapărat pro-rusă și pro-CSI.

Democrația modernă nu este o simplă regulă a majorității. Este un sistem politic care combină guvernarea reprezentativă și responsabilă cu drepturile fundamentale, statul de drept, controlul și echilibrul, administrația imparțială și mijloacele de angajament participativ și discuții publice deschise. Permițând concurența liberă și loială pentru funcții publice prin alegeri. Democrația presupune diferențe atât de interese, cât și de opinie și, prin urmare, recunoaște legitimitatea pluralismului politic, inclusiv a opoziției politice.

Opoziția în democrație nu este doar tolerată, ci și apreciată ca element vital al sistemului politic. Partidele de opoziție îndeplinesc roluri cruciale aducând noi probleme pe agenda politică, modelând dezbaterea publică, ținând la răspundere guvernul, informând și mobilizând alegătorii și oferind alegătorilor o gamă de alternative credibile la alegeri. Opoziția eficientă poate ajuta guvernul să evite greșelile - sau să le corecteze rapid - îmbunătățind astfel rezultatele guvernării.

Minoritățile legislative capabile să contribuie la procesul de elaborare a politicilor pot, de asemenea, să facă politicile mai incluzive și mai receptive.

O opoziție sau o minoritate legislativă capabilă și împuternicită permite dialogul democratic unde majoritatea guvernantă are autoritatea finală de a decide, dar prezența opoziției sau a minorității legislative face necesară audierea celeilalte părți, să se angajeze în raționamentul public și să justifice deciziile luate. Este important să ne amintim că recunoașterea opoziției are scopul în primul rând de a promova dialogul politic, controlul, responsabilitatea și compromisul. Nu este conceput în principal ca un mijloc de partajare a puterii. În situații de tranziție pot fi necesare măsuri suplimentare - cum ar fi, de exemplu, asigurarea includerii și cooperarea diferitelor interese politice într-o perioadă intermediară.

Menționăm că lipsa unei opoziții veritabile se răsfrânge negativ asupra bunei funcționări a sistemului politic. Opoziția nesistemică, reprezentată de partide extraparlamentare, nici pe departe nu își are cuvântul nici în perioada post-electorală, nici în perioada alegerilor, fiind mai degrabă un suport pentru a deveni niște spoileri politici, pentru a diminua mai degrabă partidele politice de dreapta, sau a servi ca un fel de paravan fumigen având și un scop de a imita concurența electorală sporită. Reieșind din cele expuse, într-o democrație fragilă, guvernarea autoritară, în lipsa unei opoziții politice susținute de cetățeni, utilizează sistemul politic pentru a obține profituri prin sustragerea bunurilor țării prin diferite scheme criminale, soldată în ultima instanță cu furtul miliardului. În acest context, vom menționa că deoligarhizarea și decriminalizarea sunt procese diferite și necesită abordări diferite în vederea ritmului și procedeelor de implementare a dezrădăcinării acestor procese.

La o privire retrospectivă, experiența celor peste trei decenii de tranziție de la dictatură la regimul democrației liberale confirmă integral adevărul că „nici un model și nici o rețetă nu pot fi aplicate tuturor țărilor în mod automat; dimpotrivă, se pune problema favorizării unei democratizări, respectiv, a unei conlucrări între putere și opoziției, care să țină cont de caracterul unic al fiecărei societăți”. Un alt adevăr învederat de experiența aceleiași perioade constă în faptul că, simultan cu necesitatea obiectivă a consolidării și afirmării plenare a societății civile, se cere limitarea monopolului de putere al păturii de manageri și politicieni profesioniști, prin delegarea unei considerabile responsabilități nivelurilor locale (colectivităților de muncă și teritoriale), extinderea pluralismului în viața publică și democratizarea instituțiilor. Acest monopol al puterii este necesar a fi limitat inclusiv printr-o lege, care să reglementeze din punct de vedere juridic și constituțional atât drepturile și obligațiile puterii, cât și cele ale opoziției, în vederea elaborării și punerii la punct a unui mecanism eficient și viabil al exercițiului puterii politice, astfel încât opoziția să poată participa cu maxim randament la confruntarea de idei și dezbaterile politice, în vederea găsirii celor mai bune soluții pentru problemele cu care se confruntă societatea. În baza

experienței acumulate (inclusiv și în Republica Moldova), trebuie să admitem că democrația nu este altceva decât o lungă bătălie, iar existența ei rămâne fragilă, reversibilă și coruptibilă, mai ales în societățile în care libertățile publice și cele private sunt de dată recentă.[6]

Concluzia care reiese din analiza relațiilor dintre putere și opoziția politică ține de faptul că partidul de guvernământ/ majoritatea parlamentară nu și-a format o strategie „civilizațională" democratică cu privire la opoziția politică din țară, care ar atrage opoziția politică pe orbita conlucrării pentru realizarea reformelor atât de necesare țării în toate domeniile, dar, mai cu seamă, în justiție și domeniul social.

Vom menționa că opoziția politică este un element important în cadrul sistemului politico-juridic democrat, ea fiind garantul dezvoltării și modernizării procesului politic. Opoziția parlamentară își are legitimitatea în votul exprimat de cetățeni, în condiții absolut legale cu care a fost investită și majoritatea parlamentară. Or opoziția parlamentară este parte integrantă a Parlamentului în calitate de organ reprezentativ suprem al poporului, rezultat din voința liber exprimată.

BIBLIOGRAFIE

1. Popitz, H. *Fenomenologia del potere. Autorità, dominio, violenza, tehnica*. Il Mulino, Bologna, 2015, p.41
2. Saca, V.; Leahu I, *Interesul național și problemele guvernării în contextul transformărilor democratice. Cazul Republicii Moldova,* Moldoscopie, Nr. 3(86), USM, 2019
3. Popescu T. Politologie. Ed a 2-a. Chișinău: AAP, 1999, p.41.
4. Ionescu Gheorge, Isabel de Madariaga. Opoziţia. – Bucureşti: Humanitas, 1992, p.84
5. Solomon, C.; Enea, V, *Puterea şi opoziţia în alegerile parlamentare din Republica Moldova şi din România*, https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/6.Puterea%20si%20 opozitia%20in%20alegerile%20 parlamentare%20din%20RM%20si%20din%20Romania.pd (vizitat 15.06.2022)
6. Enciu, N; Rusandu, I. *Relația dintre putere și opoziție în Republica Moldova,* https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Relatia%20dintre%20putere%20si%20opozitie%20in%20RM.pdf (vizitat 15.06.2022)